

MEDIÁLNÍ STUDIA

MEDIA STUDIES

JOURNAL FOR CRITICAL MEDIA INQUIRY

**Česká a mezinárodní kvantitativní data týkající se sledování médií –
zdroje a jejich využitelnost**

Marie Pospíšilová

To cite this article:

Pospíšilová, M. (2019). Česká a mezinárodní kvantitativní data týkající se sledování médií – zdroje a jejich využitelnost. *Mediální studia*, 13(2), 193–202.

ISSN 2464-4846

Journal website: <https://www.medialnistudia.fsv.cuni.cz/>

2/2019

ČESKÁ A MEZINÁRODNÍ KVANTITATIVNÍ DATA TÝKAJÍCÍ SE SLEDOVÁNÍ MÉDIÍ – ZDROJE A JEJICH VYUŽITELNOST

MARIE POSPÍŠILOVÁ

Zkoumání sledovanosti různých druhů médií je jedním z častých témat sociologických výzkumů. V následujících odstavcích ukážeme, jaká sociologická šetření se sledování médií věnují, kde lze nalézt data z těchto výzkumů a proč by měla čtenáře tato data zajímat. V závěru ukážeme benefity a možná úskalí využívání tohoto druhu dat.

Sociologické výzkumy sledují řadu témat, která jsou spojena s médii, my se zaměříme na údaje o sledovanosti jednotlivých druhů médií, nejčastěji konkrétně sledovanosti zpravodajských pořadů. Ukážeme veřejně přístupná data věnující se této otázce a poukážeme na to, jaké specifické věci lze skrze tato data sledovat. Tato otázka je uvedena jako příklad, protože se objevuje napříč nejrůznějšími typy šetření a ilustruje různé způsoby kladení a rámování otázek, ale i konkrétní možná zjištění, jež data nabízejí. Běžně reprezentativní šetření nabízejí možnost dávat zkoumanou sledovanost médií do souvislosti se sociodemografickými charakteristikami (nejčastěji pohlavím, věkem, vzděláním, místem bydliště, zaměstnáním, ale třeba i náboženským vyznáním, rodinným stavem či počtem dětí). V následující tabulce jsou shrnuty příklady výzkumných šetření, která se mimo jiné týkají sledovanosti médií a jež budou dále zmíněna.

Tabulka 1.

Dostupnost dat z výzkumných šetření týkajících se sledování médií

Výzkumné šetření	Webová stránka projektu	Dostupnost dat
České panelové šetření domácností (CHPS); Jeden svět na školách 2012; Naše společnost (CVVM); Názory československých občanů na některé stránky ideologického působení vybraných západních rozhlasových a televizních stanic; Veřejná a mediální agenda a další		Nesstar http://nesstar.soc.cas.cz/webview/
ESS	https://www.europeansocialsurvey.org/	na stránkách projektu

Výzkumné šetření	Webová stránka projektu	Dostupnost dat
Eurobarometer	http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm	ZACAT ¹ http://zacat.gesis.org/webview
EVS	https://europeanvaluesstudy.eu/	ZACAT (dostupnost viz výše)
ISSP	http://w.issp.org/menu-top/home/	česká data v katalogu Nesstar; data z ostatních zemí v katalogu ZACAT (dostupnost viz výše)

DATA Z ČESKÝCH ŠETŘENÍ

Český sociálněvědní datový archiv (ČSDA)² Sociologického ústavu Akademie věd ČR je národním centrem poskytujícím otevřený přístup k primárním datům z nejrůznějších výzkumných šetření. Všechna data v ČSDA jsou dostupná v katalogizačním systému Nesstar.

Sběry dat z výzkumných šetření v ČSDA byly nejčastěji prováděny na reprezentativním vzorku české populace. Příkladem takového výzkumu, který se věnoval sledování médií, je Veřejná a mediální agenda: komparativní analýza tematizace veřejné sféry. Tématem výzkumu bylo nastolování témat v české společnosti skrze působení médií. Zkoumána byla dospělá populace (18+) ČR, sběr dat probíhal 2007–2008. Byla zde položena otázka: „V kolika dnech týdně obvykle čtete zpravodajské články v novinách a časopisech / se obvykle díváte na zpravodajství a politické diskuse v televizi / obvykle posloucháte zpravodajství a politické diskuse na některé rozhlasové stanici?“

Velmi podobnou otázku³ pokládalo také Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) ve výzkumech Naše společnost⁴ v několika vlnách tohoto šetření. Výzkum je reprezentativní pro populaci ČR 15+. Při interpretaci dat je třeba dát pozor na mírné odlišnosti ve zkoumaném vzorku obou výzkumů. Následující tabulka ukazuje srovnání odpovědí v průběhu času, tj. změnu významu různých druhů médií jako zpravodajského zdroje. Ne všechny druhy médií byly zkoumány ve všech vlnách výzkumu.

1 Tento katalog zpřístupňuje data pomocí systému Nesstar podobně jako v Česku.

2 Stránky ČSDA jsou dostupné na <http://archiv.soc.cas.cz/>.

3 Respondentům byla položena otázka: „V kolika dnech v týdnu se obvykle díváte na zpravodajství a politické diskuse v televizi / obvykle posloucháte zpravodajství a politické diskuse na některé rozhlasové stanici / obvykle čtete zpravodajské články v tištěných novinách a časopisech / obvykle sledujete zpravodajství na internetu?“

4 Jedná se o projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění, který je zaměřen na politická, ekonomická a společenská témata.

Tabulka 2.

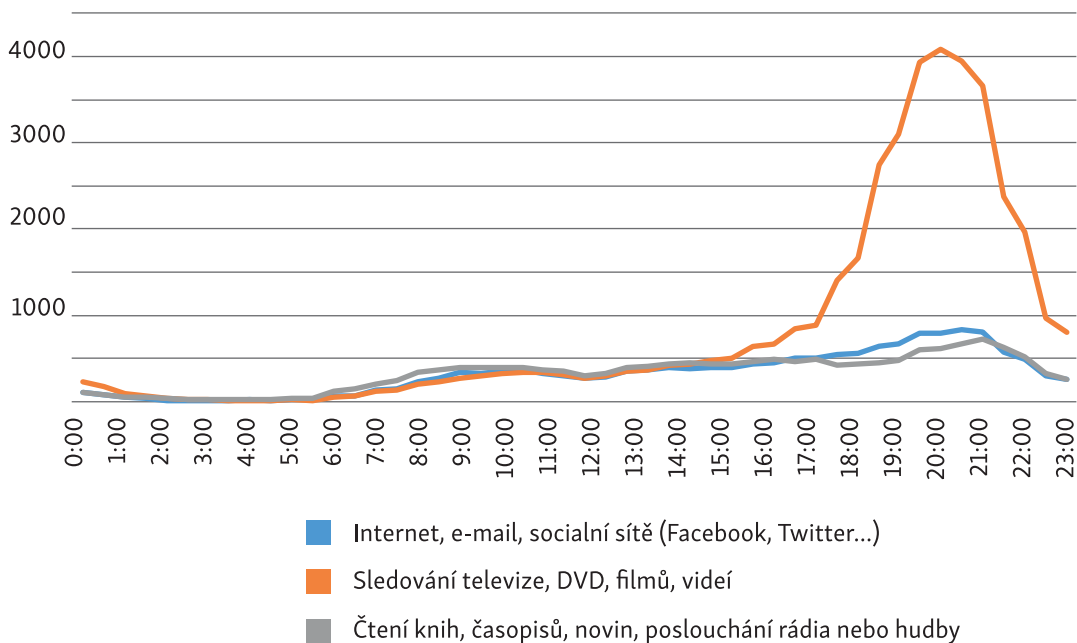
Průměrný počet dnů, které se lidé dívají na zpravodajství v daných médiích; na základě šetření Veřejná mediální agenda a Naše společnost

Rok a měsíc realizace výzkumu	Červen 2004	2007-2008	Březen 2008	Březen 2010	Květen 2010
Výzkum	Naše společnost	Veřejná a mediální agenda	Naše společnost	Naše společnost	Naše společnost
Televize	5,2	4,9	5,0	3,7	3,6
Rádio/rozhlas		2,9		1,9	1,9
Noviny a časopisy		3,2		2,3	2,1
Internet				1,9	1,8

Šetření Naše společnost nabízí kromě zkoumání sledovanosti zpravodajství u skupin různých sociodemografických charakteristik zejména možnost hledání souvislostí mezi sledovaností a politickou orientací jedinců. Podobně se i šetření Veřejná a mediální agenda zaměřuje na politické postoje dotazovaných. Doba realizace výzkumu se odráží v podobě pokládaných otázek. Zcela vynechána je v šetřeních z roku 2004, 2007 a 2008 možnost sledování zpravodajství na internetu. Explicitně zde ovšem nezaznělo, že novinami a časopisy jsou myšlená tištěná média. Je tak možné, že lidé tuto možnost volili i v případě, když sledovali internetové zpravodajství.

V ČSDA je možné získat i velmi podrobná data, díky kterým je možné zjistit, jak lidé sledují jednotlivá média v průběhu dne. Konkrétně tato data nalezneme ve výzkumu České panelové šetření domácností (CHPS). Jedná se o šetření, které probíhalo v letech 2015–2018, kdy byl opakovaně (každý rok) dotazován náhodně vybraný vzorek českých domácností. Výzkum se snažil zmapovat životní podmínky českých domácností v dlouhodobé perspektivě a zachytit případné změny v průběhu času. Následující graf ukazuje data u časových snímků za dospělou populaci (18+).⁵

5 Časové snímky zaznamenávali jak dospělí, tak děti od 10 do 17 let.

Graf 1. Činnosti spojené se sledováním médií, kterými respondenti trávili předešlý den;⁶ na základě dat z první vlny Českého panelového šetření domácnosti za rok 2015

Vzhledem k tomu, že jde o panelová data, je možné podrobněji dále zkoumat například trendy ve využívání médií v průběhu let u stejných domácností. Data nabízejí i možnost srovnání toho, jak média sledují dospělí v porovnání s dětmi. Jedná se o šetření, které nabízí velmi podrobné informace o charakteru domácnosti, sledované proměnné je možné dávat do souvislosti nejen s klasickými sociodemografickými charakteristikami, ale také právě se skladbou domácnosti.

Český sociálněvědní datový archiv disponuje také daty z dobových výzkumů veřejného mínění od roku 1946 až dodnes. Z většiny starších výzkumů bohužel nejsou dostupná primární data (datové soubory). Dochovaly se však výzkumné zprávy, které je možno nalézt v katalogu Nesstar, stejně jako základní tabulky s výsledky z těchto dotazníkových šetření. Jedním z dobových výzkumů, který mimo jiné zkoumal sledovanost médií, je výzkum veřejného mínění z roku 1982 s názvem *Názory československých občanů na některé stránky ideologického působení vybraných západních rozhlasových a televizních stanic*. Jednalo se o výzkum, který měl zkoumat sledovanost západních televizních a rozhlasových stanic, které byly autory považovány za nástroj ideologického působení. Kromě toho zde byla zkoumána sledovanost českých sdělovacích prostředků, což mělo sloužit ke srovnání se sledovaností těch západních. Dotazován byl reprezentativní vzorek populace ČSSR starší 15 let.

⁶ V grafu jsou uvedeny absolutní počty odpovědí – zaznamenáváno bylo až 15 různých aktivit, v grafu je zaznamenáno, pokud byla daná činnost zmíněna v jedné z těchto 15 opovědí.

Tabulka 3.

Frekvence sledovanosti Čs. televize, poslechu Čs. rozhlasu a čtenosti čs. ústředního tisku; na základě šetření Názory československých občanů na některé stránky ideologického působení vybraných západních rozhlasových a televizních stanic 1982

	Čs. rozhlas	Čs. televize	Čs. ústřední tisk
Denně nebo téměř denně	74 %	66 %	55 %
1–3krát týdně	18 %	29 %	30 %
Méně než 1krát týdně	5 %	4 %	11 %
Vůbec ne	3 %	1 %	4 %

Vzhledem k absenci primárních dat není možné sledovat souvislost zkoumaného jevu s ostatními proměnnými (například sociodemografickými charakteristikami).

V Českém sociálněvědním datovém archivu jsou dostupné též výzkumy zkoumající sledování zpravodajství v médiích ve vztahu k specifickým populacím. Příkladem je výzkum v rámci projektu zaměřeného na podporu aktivního občanství mladých lidí Jeden svět na školách 2012 a 2014, který zkoumal studenty a studentky středních škol (15–20 let). První šetření tohoto typu bylo realizováno na přelomu roku 2008 a 2009.

Tabulka 4.

Média, ve kterých respondenti sledují zpravodajství (zprávy) nejčastěji,⁷ na základě Jeden svět na školách 2012

		Internet (zpravodajské servery a portály)	TV	Sociální síť a blogy (např. postované články, odkazy a informace)	Rádio	Noviny a časopisy	Teletext	Jiné médium
Ano	2012	75,5 %	78,7 %		14,4 %	21,8 %	3,1 %	0,9 %
	2014	83,6 %	81,7 %	38 %	23,8 %	25,4 %		5,5 %
Ne	2012	24,5 %	21,3 %		85,6 %	78,9 %	96,9 %	99,1 %
	2014	16,4 %	18,3 %	62 %	76,2 %	74,6 %		94,5 %

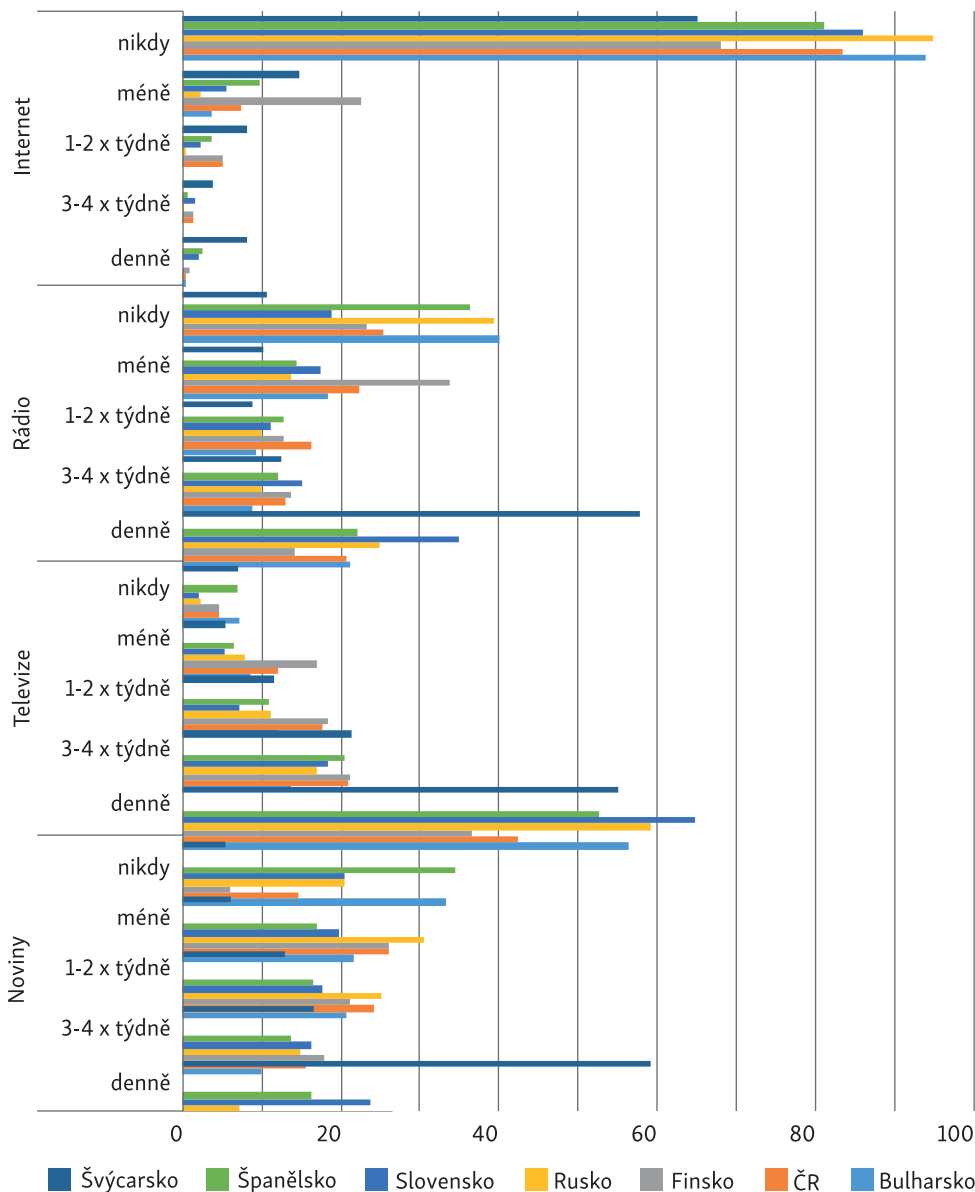
Výzkum se zaměřoval mimo sledovanost médií také na životní hodnoty, společenské postoje, vztah k menšinám a politické preference. V některých oblastech může být hledána souvislost se sledováním zpravodajství v médiích.

DATA Z MEZINÁRODNÍCH ŠETŘENÍ

International Social Survey Programme (ISSP) je mezinárodní kontinuální program výběrových dotazovacích šetření, která probíhají nepřetržitě každoročně od roku 1985. Výzkumný program je zaměřen na zkoumání postojů a hodnot. Každý rok je

⁷ Bylo možno označit více odpovědí.

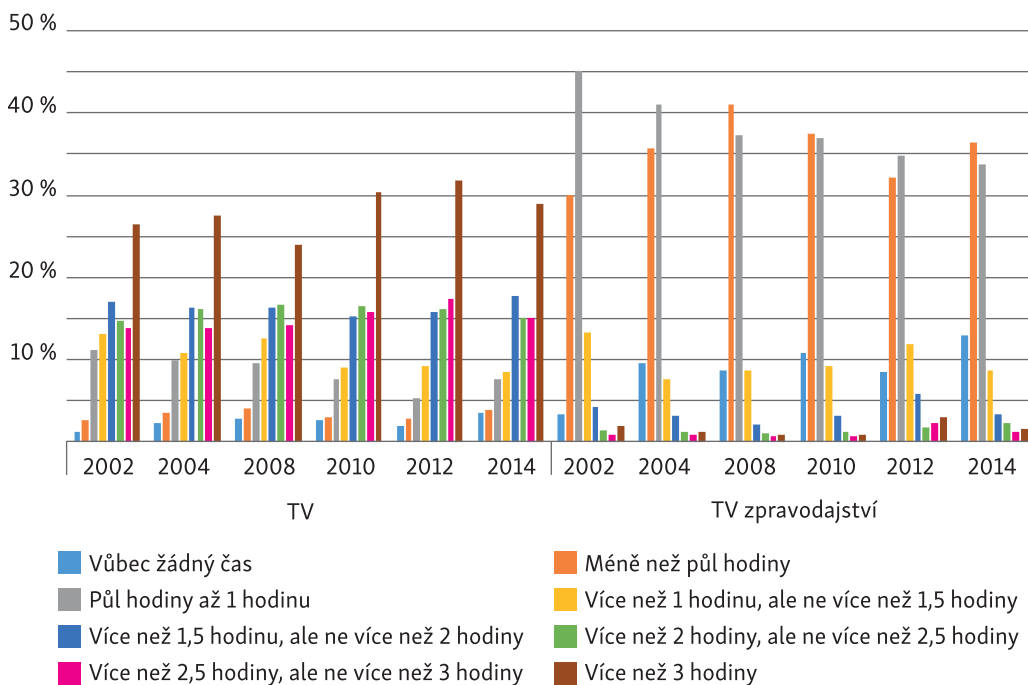
určeno jedno téma, témata se po určité době opakují. Zkoumán je reprezentativní vzorek dospělé populace daného státu. Výzkum ISSP umožňuje srovnání mezi lety a nabízí i možnost mezinárodního srovnání. Konkrétně otázky na čtení politického zpravodajství jsou součástí modulu Občanství, který proběhl v roce 2004 a 2014. V následujícím grafu je uveden příklad toho, co můžeme díky těmto datům zjistit. Ke srovnání byly vybrány evropské státy s odlišnými vzorci sledování médií.

Graf 2. Frekvence provádění následujících aktivit: četba politických zpráv v novinách, sledování politického zpravodajství v televizi, poslech politického zpravodajství v rádiu, používání internetu k získávání politických zpráv a informací; na základě ISSP 2004

Data ISSP nabízí možnost srovnání mezi státy i mezi lety – další analýza by mohla napovědět, k jakému vývoji v těchto státech došlo mezi lety 2004 a 2014. Vzhledem k tomu, že otázky týkající se sledovanosti politického zpravodajství byly součástí modulu Občanství, je možné dále sledovat souvislosti s občanskou participací a aktivismem, politickými a lidskoprávními postoji apod.

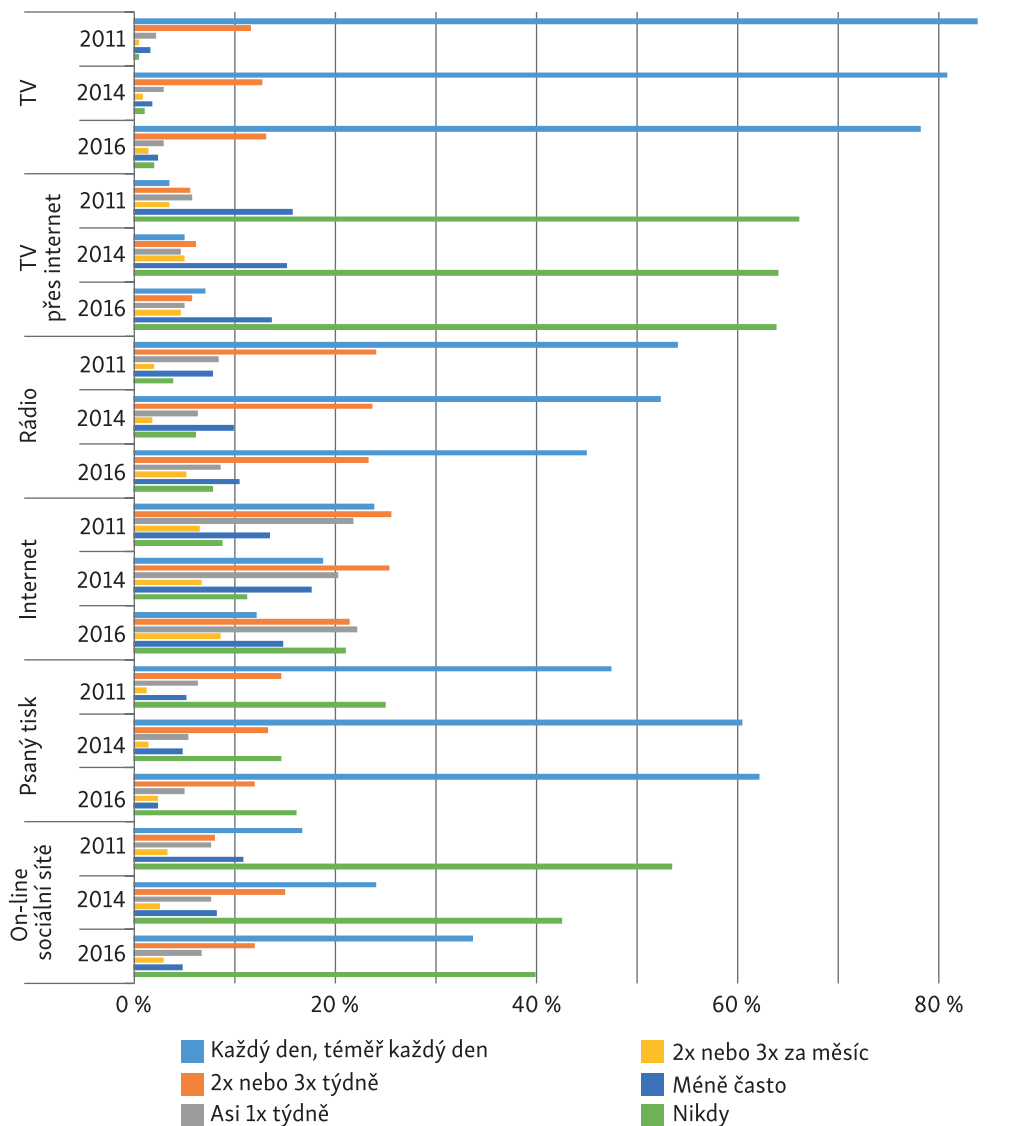
Mezi další výzkumy, které se týkají médií a u nichž jsou veřejně dostupná data, patří mezinárodní výzkumný projekt European Social Survey (ESS). Sběr dat probíhá od roku 2002 každý druhý rok ve více než 30 evropských státech. ČR se neúčastnila pouze vlny v roce 2006. Jedná se o výzkum reprezentativní pro populaci 15 a více let. Výzkum se zaměřuje na vztah měnících se evropských institucí a postojů, představa a vzorců chování různých populací. Média a sociální důvěra jsou jedním z tematických bloků, který byl součástí zatím všech osmi vln výzkumu. Následující graf ukazuje odpovědi na otázku týkající se sledovanosti televize a zpravodajství v televizi. Kromě samotné sledovanosti zpravodajství je zkoumán též čas strávený sledováním televize. Z dat ESS lze dále zjistit například to, zda je sledováno zpravodajství více v jiném typu médií. Média a sociální důvěra jsou součástí všech šetření, podobně jako politická orientace a chování, subjektivní pocit štěstí a hodnotové orientace. Ve všech těchto tématech je možné hledat vzájemné vztahy, jednotlivé vlny navíc obsahují i jiná témata, která jsou dotazována pouze v jedné vlně šetření.

Graf 3. Čas strávený sledováním televize/televizního zpravodajství během běžného dne; na základě ESS 2002, 2004, 2008, 2010, 2012 a 2014

Výzkumné šetření Eurobarometer provádí Evropská komise ve státech EU od roku 1974. Výzkumy buď využívají opakujících se otázek (je tedy možné provést srovnání časové i mezi státy), nebo reagují na aktuální témata. Výzkum je reprezentativní pro populaci 15 a více let. Zkoumají se například postoje k EU, jsou také pokládány různé otázky související s médii, například důvěra v jednotlivé typy médií. Data za Českou republiku shrnuje následující graf, který ukazuje data z roku 2011, 2014 a 2016, kdy byla položena stejná otázka lidem starším 15 let:

Graf 4. Frekvence sledovanosti televize na televizoru, televize přes internet, poslechnovosti rádia, čtenosti psaného tisku, používání internetu, používáte on-line sociálních sítí; na základě šetření Eurobarometer 2011, 2014 a 2016

Evropský výzkum hodnot (The European Values Study – EVS) je mezinárodní dlouhodobý projekt. Cílem tohoto projektu je mapovat vývoj hodnotových orientací napříč Evropou. ČR se zúčastnila všech šetření (1991, 1999, 2008, 2017), kromě první vlny (1981). V tomto výzkumu se zkoumala sledovanost politiky v televizních novinách, rádiu, denním tisku a na sociálních sítích, zjišťovala se role televize ve volbách, důvěra v sociálních média nebo míra sledování televize (otázky nebyly součástí všech šetření).

Tabulka 5.

Vztah sledování politiky v TV a zájmu o politiku; na základě EVS 2017, data pro ČR

Sledování politiky v TV/Zájem o politiku	Velice se zajímám	Trochu se zajímám	Příliš se nezajímám	Vůbec se nezajímám	Celkem
Každý den	48,5 %	42,6 %	26,4 %	16,0 %	28,0 %
Několikrát týdně	23,3 %	25,3 %	25,2 %	15,4 %	22,3 %
Jednou nebo dvakrát týdně	4,9 %	10,0 %	18,5 %	13,7 %	14,6 %
Méně často	13,6 %	15,9 %	21,7 %	29,3 %	22,2 %
Nikdy	9,7 %	6,1 %	8,2 %	25,5 %	12,9 %

Kromě časového srovnání a srovnání mezi státy lze zkoumat vztah sledování zpravodajství a klasických sociodemografických otázek, výše uvedených politických postojů, životních hodnot, postojů k práci, náboženských, rodinných a etických hodnot, postojů k životnímu prostředí a dalším otázkám.

ZÁVĚR

Jak již bylo řečeno, uvedené výsledky nejsou vyčerpávajícím výčtem českých i mezinárodních zdrojů kvantitativních dat věnujících se sledování médií. Jedná se spíše o ukázkou toho, jaká data existují a co je pomocí těchto dat možné zjistit v souvislosti se sledováním médií. V ČSDA se nacházejí nejen aktuální data, která zachycují současné postoje k médiím a jejich využívání, ale také data, která umožňují srovnání v čase či historický náhled. Možnost mezinárodního srovnání a časové komparace nabízejí mezinárodní šetření, jako je ESS, ISSP nebo Eurobarometer, která mají volně přístupná data, ovšem mimo ČSDA. V datech z Českého sociálněvědního datového archivu se nabízí i možnost zkoumat sledovanost médií u specifických skupin – zde kromě dospělé populace také například u studentů a studentek středních škol. Kromě toho jsou zde i velmi podrobná data, která například ukazují sledování médií v průběhu dne. Výzkumy nabízejí podrobné zkoumání dané otázky

- mnohdy je možné si výsledky roztrždit dle sociodemografických charakteristik (například zjistit, jaká média sledují vysokoškolsky vzdělané ženy) a dívat se na sledování médií v kontextu - tj. zkoumat například, jaké politické postoje mají ti, co sledují a nesledují politické zpravodajství. Je též možné analyzovat způsoby, jakými byly otázky pokládány, což může odrážet sociopolitický kontext či význam daného fenoménu v určité době. Bohužel právě různé způsoby kladení otázek a různé možnosti odpovědí, které jsou respondentům a respondentkám pokládány, a v některých případech i odlišná zkoumaná populace, mnohdy znemožňují komparaci výsledků v čase nebo mezi různými zkoumanými skupinami. Kvantitativní data je tedy potřeba číst a interpretovat pozorně a s reflexí, aby nedocházelo ke zkresleným výsledkům daným právě těmito faktory.